

„Każda epoka ma swe własne cele” – między romantyzmem a pozytywizmem

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Film](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Adam Mickiewicz, *Oda do młodości*, [w:] Adam Mickiewicz, *Wybór poezji*, t. 1, Wrocław 1997, s. 63–67.
- Źródło: Maria Janion, *Gorączka romantyczna*, Warszawa 1975, s. 120–139.
- Źródło: Adam Asnyk, *Daremne żale*, [w:] Adam Asnyk, *Wybór poezji*, Warszawa 1948, s. 43.
- Źródło: Bolesław Prus, *Lalka*, t. 2, Warszawa 1981, s. 271–272.
- Źródło: Adam Asnyk, *Do młodych*, [w:] Adam Asnyk, *Wybór poezji*, Warszawa 1948, s. 51–52.
- Źródło: Adam Mickiewicz, *[Mówię z tobą...]*, [w:] tegoż, *Poezje*, Warszawa 1982, s. 186.
- Źródło: Adam Asnyk, *Karmelkowy wiersz*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, Warszawa 1948, s. 154–155.

- Źródło: *Poradnia językowa: Etymologia rzeczownika wartość*, dostępny w internecie: <https://poradnia-jezykowa.uni.lodz.pl/faq/etymologia-rzeczownika-wartosc/> [dostęp 01.16].

A painting depicting a rural scene at sunset. In the foreground, a farmer in a white shirt and dark trousers is plowing a field with a wooden plow, guided by a team of oxen. The sky is filled with soft, golden light from the setting sun, with a few clouds catching the light. A single bird is seen flying in the upper right portion of the sky. The overall mood is peaceful and evocative of a bygone era.

„Każda epoka ma swe własne cele” – między romantyzmem a pozytywizmem

Adam Mickiewicz w wierszach takich jak *Oda do młodości* i *Romantyczność* wyklada bezpośrednio swoje poglądy na nowy, inspirowany ideałami romantyzmu stan świadomości.

Nieco później Adam Asnyk, będąc twórcą doświadczonym przez klęskę powstania styczniowego oraz wychowanym w duchu filozofii pozytywistycznej, kieruje swoje sonety i wiersze liryczne do człowieka tzw. czasów niepoetyckich.

Dwaj wybitni przedstawiciele swoich epok zostali zatem ukształtowani w różnych czasach, wytyczając swoją twórczością nowe trendy w literaturze i wyznaczając własny system aksjologiczny.

Twoje cele

- Wskażesz najważniejsze idee zawarte w utworach Adama Mickiewicza i Adama Asnyka
- Porównasz idee fundamentalne dla romantyzmu i pozytywizmu.
- Dokonasz analizy i interpretacji utworów charakterystycznych dla obu epok.

- Usystematyzujesz wiedzę na temat romantyzmu i pozytywizmu.

Przeczytaj

Między romantyzmem a pozytywizmem

„Każda epoka ma swe własne cele” – pisał Adam Asnyk w wierszu *Do młodych*. Poeta wierzył w nieustanny rozwój i podkreślał, że podstawowym prawem istnienia świata jest przemijalność. Mimo że reprezentował pokolenie pozytywistów, szanował dorobek wcześniejszej epoki romantyzmu, nawiązując z nim twórczy, wolny od uprzedzeń dialog o wartościach.

Jacek Malczewski, *Portret Adama Asnyka z Muzą*, 1894–1897

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Różnicę pomiędzy postawami ludzi żyjących w pierwszej i drugiej połowie XIX wieku trafnie oddaje wypowiedź Stanisława Wokulskiego, bohatera powieści realistycznej *Lalka* Bolesława Prusa. Warszawski kupiec, choć żyje w dobie pozytywizmu, ciągle mierzy się z romantycznym pojmowaniem miłości. Jest na tyle świadomy i przenikliwy, że przeprowadza autoanalizę stanu, którego doświadcza. Jest przykładem wielu żyjących w epoce pozytywizmu, którzy otrzymali [schedę](#) po romantyzmie i nie potrafili się wyzwolić z myślenia o uczuciach w określony sposób.

Lalka

„Zrywam się, biegnę, składam na pamięć wyrazy, którymi mam złorzeczyć okrucieństwu twemu, składane, zapomniane już po milion razy... Ale gdy ciebie ujrzę, nie pojmuję, czemu znowu jestem spokojny, zimniejszy nad głazy, aby goreć na nowo, milczeć po dawnemu...”

„Teraz już wiem, przez kogo jestem tak zaczarowany...”

Uczuł łzę pod powieką, lecz pohamował się i nie splamiła mu twarzy.

„Zmarnowaliście życie moje... Zatruliście dwa pokolenia!... – szepnął. – Oto skutki waszych sentymentalnych poglądów na miłość”.

Złożył książkę i cisnął nią w kąt pokoju, aż rozleciały się kartki.

Książka odbiła się od ściany, spadła na umywalnię i ze smutnym szelestem stoczyła się na podłogę.

„Dobrze ci tak! tam twoje miejsce... – myślał Wokulski. – Bo któż to miłość przedstawiał mi jako świętą tajemnicę? Kto nauczył mnie gardzić codziennymi kobietami, a szukać niepochwytneho ideału?... Miłość jest radością świata, słońcem życia, wesołą melodią w pustyni, a ty co z niej zrobiłeś?... Żałobny ołtarz, przed którym śpiewają się egzekwie nad zdeptanym sercem ludzkim!”

Wtem nasunęło mu się pytanie:

„Jeżeli poezja zatrula twoje życie, to któż zatrul ją samą? I dlaczego Mickiewicz, zamiast śmiać się i swawolić jak francuscy pieśniarze, umiał tylko tęsknić i rozpaczać? Bo on, tak jak i ja, kochał pannę wysokiego urodzenia, która mogła stać się nagrodą nie rozumu, nie pracy, nie poświęceń, nawet nie geniuszu, ale... pieniędzy i tytułu...”

„Biedny męczenniku! – szepnął Wokulski. – Tyś oddał narodowi, coś miał najlepszego; lecz cóżeś winien, że przelewając w niego własną duszę, razem z nią przelałeś cierpienia, jakimi nasycali ciebie? To oni są winni twoim, moim i naszym nieszczęściom...”

Józef Marszewski, *Ruiny zamku w Trokach o zachodzie słońca*, 1866

Źródło: ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, domena publiczna.

” Maria Janion

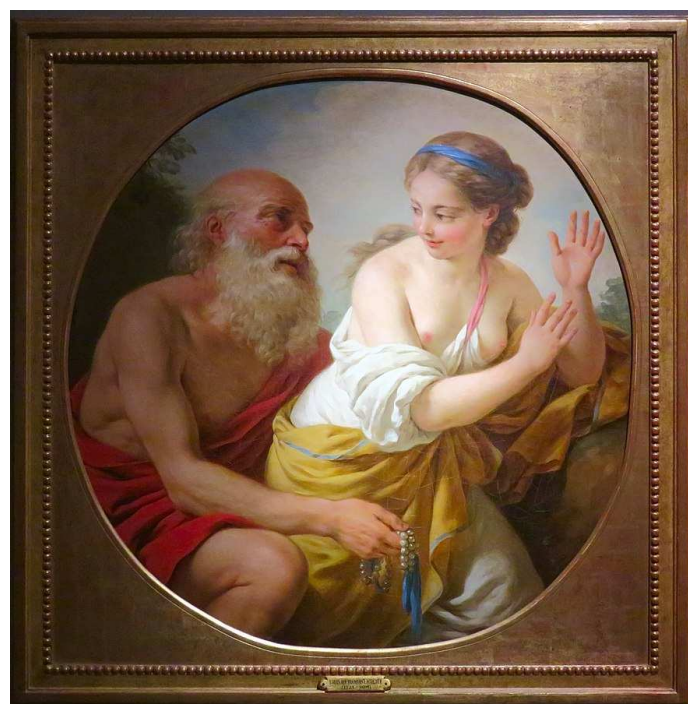
Gorączka romantyczna

Romantyzm odnowił zarówno ujęcie życia ludzkiego jako alegorii (wszak najwybitniejsze dzieła romantyczne są szczególnymi biograficznymi alegoriami i parabolami), jak i wyodrębnił w życiu człowieka fazę – fazę młodości, której przypisał nader doniosłe znaczenie. Młodość stała się w romantyzmie „alegorią” całego życia, a jednocześnie romantyzm, a zwłaszcza już romantyzm polski, możemy rozpatrywać jako „alegorię” młodości. Bo młodość romantyczna, traktowana nie tylko jako kategoria biologiczna bądź też socjologiczna, lecz jako konstrukcja ideologiczna, jako rękojmia autentyczności, „prawdy życia”, niosła w sobie możliwość intensywnej rewaloryzacji wszystkich wartości przez romantyzm najwyżej cenionych. [...]

Młodość utożsamiała się z czuciem, wiarą i sercem, z kosmiczną miłością i uniwersalnym braterstwem, a także z ludem i jego prostotą, z jego wierzeniami i przesądami, a więc z tym wszystkim, co [...] niższe, niedojrzałe, „zielone”. [...] Gotowość do nieskończonego, bezgranicznego poświęcenia wyróżniała w jej własnym pojęciu młodzież od reszty społeczeństwa, a zwłaszcza już miała ją odgradzać od samolubnych i małodusznych „starców”.

Egzaltacja [...] młodości umożliwiała [...] niesłychanie ostry podział na dobre i złe, słuszne i niesłuszne, białe i czarne, rozgraniczała kategorycznie walczące obozy młodych i starych, [...] żądała gwałtownego czynu i wręcz wymuszała go. Egzaltacja ta posługiwała się najczęściej symboliką i metaforyką płomienia, ognia, iskry, pożaru, potopu, burzy, gromu, błyskawicy, obok symboliki ognia – symboliką innych żywiołów, a to dla oddania poczucia integralności, niepodzielnej całości, totalności postawy młodzieńczo-rewolucyjnej, która – podobnie jak ogień i woda – nie tolerowała połowiczności.

Źródło: Maria Janion, *Gorączka romantyczna*, Warszawa 1975, s. 120-139.

Słownik

aksjologia

(gr. *áksios* – godny, cenny + *lógos* – nauka) – nauka o wartościach

edukacja

(łac. *educatio*) – uczenie kogoś lub uczenie się, zwłaszcza w szkole; kształcenie, nauka; także: kształtowanie u kogoś określonych postaw i reakcji; wychowanie

ironia

ukryta drwina, utajone szyderstwo, złośliwość zawarta w wypowiedzi pozornie aprobującej (przychylnej)

polemika

(gr. *polemikós* – wojowniczy, wrogi) – spór, dyskusja publiczna na tematy polityczne, społeczne, literackie itp., zwykle prowadzona na łamach czasopism

program epoki literackiej

zespół wytycznych dotyczących twórczości literackiej, sformułowany i uznany za obowiązujący przez dany prąd literacki, grupę literacką, pokolenie bądź poszczególnego pisarza; często bywają polemiką z pisarzami poprzednich epok i są dokumentem świadomości literackiej danej epoki

utwory programowe

utwory charakterystyczne dla danej epoki, pokazujące trendy i założenia literackie, wyznaczające kierunek tworzenia (założenia ideologiczne, filozoficzne, kulturowe)

scjentyzm

(łac. *scientia* - wiedza) - zespół poglądów filozoficznych rozpowszechnionych w drugiej połowie XIX w., głoszących, że uzyskanie prawdziwej wiedzy o rzeczywistości jest możliwe tylko przy zastosowaniu w badaniach naukowych metod nauk przyrodniczych; kierowanie się poglądami naukowymi; szacunek dla teorii naukowych

utilitaryzm

(łac. *utilis* - użyteczny) - dążenie do osiągania praktycznych, materialnych celów, korzyści; w filozofii: doktryna etyczna, rozpowszechniona w XVIII i XIX w., głosząca, że najwyższym celem moralnym jest dobro społeczeństwa osiągnięte przez pomnażanie dóbr jednostki

Mapa myśli

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapami myśli przedstawiającymi idee romantyczne oraz pozytywistyczne. Następnie uzupełnij mapy myśli tytułami dzieł, w których realizowane są te idee.

Polecenie 2

Po analizie mapy myśli idei obu epok wskaż te, które są bliskie twoim osobistym poglądom. Ustal, czy wszystkie należą do założeń jednej epoki. Uzasadnij swoje wybory. Podaj przykłady funkcjonowania i znaczenia wybranych idei współcześnie.

Ćwiczenie 1

Na podstawie wiersza Adama Mickiewicza *Oda do młodości*, wskaż cechy charakterystyczne dla światopoglądu romantyków.

” Adam Mickiewicz

Oda do młodości

Bez serc, bez ducha, to szkieletów ludy;
Młodości! dodaj mi skrzydła!
Niech nad martwym wzlecę światem
W rajską dziedzinę ułudy:
Kędy zapal tworzy cudy,
Nowości potrząsa kwiatem
I obleka w nadziei złote malowidła.

Niechaj, kogo wiek zamroczy,
Chyląc ku ziemi poradłone czoło,
Takie widzi świata koło,
Jakie tępymi zakreśla oczy.

Młodości! ty nad poziomy
Wylatuj, a okiem słońca
Ludzkości całe ogromy
Przeniknij z końca do końca.

Patrz na dół – kędy wieczna mgła zaciemia
Obszar [gnuśności](#) zalany odmětem;
To ziemia!
Patrz, jak nad jej wody trupie
Wzbił się jakiś [płaz w skorupie](#).
Sam sobie sterem, żeglarzem, okrętem;
Goniąc za żywiołkami drobniejszego płazu,
To się wzbija, to w głąb wali;
Nie lgnie do niego fala, ani on do fali;
A wtem jak bańka prysnął o szmat głazu.
Nikt nie znał jego życia, nie zna jego zguby:
To samoluby!

Młodości! tobie nektar żywota
Natenczas słodki, gdy z innymi dzielę:
Serca [niebieskie](#) poi wesele,
Kiedy je razem nic powiąże złota.
Razem, młodzi przyjaciele!...
W szczęściu wszystkiego są wszystkich cele;
Jednością silni, rozumni szalem,
Razem, młodzi przyjaciele!...
I ten szczęśliwy, kto padł wśród zawodu,
Jeżeli poległym ciałem
Dał innym szczebel do sławy grodu.
Razem, młodzi przyjaciele!...

Choć droga stroma i śliska,
Gwałt i słabość bronią [wchodu](#):
Gwałt niech się gwałtem odciska,
A ze słabością łamać uczmy się za młodu!

Dzieckiem w kolebce kto łeb urwał [Hydrze](#),
Ten młody zdusi [Centaury](#),
Piekłu ofiarę wydrze,
Do nieba pójdzie po laury.
Tam sięgaj, gdzie wzrok nie sięga;
Łam, czego rozum nie złamie:
Młodości! orla twych lotów potęga,
Jako piorun twoje ramię.

Hej! ramię do ramienia! spólnymi łańcuchy
Opaszmy ziemskie kolisko!
Zestrzelmy myśli w jedno ognisko
I w jedno ognisko duchy!...
Dalej, bryło, z posad świata!
Nowymi cię pchniemy tory,
Aż opleśniałej [zbywszy się](#) kory,
Zielone przypomnisz lata.

A jako w krajach zamętu i nocy,
Skłóconych żywiołów [waśnią](#),
Jednym „stań się” z bożej mocy
Świat rzeczy stanął na zrębie;
Szumią wichry, cieką głębie,
A gwiazdy błękit rozjaśnią –

W krajach ludzkości jeszcze noc głucha:
Żywioty chęci jeszcze są w wojnie;
Oto miłość ogniem zionie,
Wyjdzie z zamętu świat ducha:
Młodość go pocznie na swoim łonie,
A przyjaźń w wieczne skojarzy [spojnie](#).

Pryskają nieczułe lody
I przesady światło ćmiące;
Witaj, [jutrzeńko](#) swobody,
Zbawienia za tobą słońce!

Źródło: Adam Mickiewicz, *Oda do młodości*, [w:] Adam Mickiewicz, *Wybór poezyj*, t. 1, Wrocław 1997, s. 63–67.

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Wypisz podobieństwa i różnice tematyczne między *Odą do młodości* Adama Mickiewicza a wierszem *Do młodych* Adama Asnyka.

” Adam Asnyk

Do młodych

Szukajcie prawdy jasnego płomienia,
Szukajcie nowych, nieodkrytych dróg!
Za każdym krokiem w tajniki stworzenia
Coraz się dusza ludzka rozprzestrzenia
I większym staje się Bóg!

Choć otrząśnicie kwiaty barwnych mitów,
Choć rozproszycie legendowy mrok,
Choć mgłę urojeń zedrzenie z błękitów,

Ludziom niebiańskich nie zbraknie zachwytów,
Lecz dalej sięgnie ich wzrok.

[...]

Źródło: Adam Asnyk, *Do młodych*, [w:] Adam Asnyk, *Wybór poezji*, Warszawa 1948, s. 51–52.

Ćwiczenie 4

Odpowiedz na pytanie: czy zgadzasz się z opinią, że wiersz Adama Asnyka *Do młodych* jest manifestem pokolenia pozytywistów? Uzasadnij swoje zdanie, przytaczając odpowiednie cytaty.

Film

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem, a następnie wyjaśnij, dlaczego filozofię pozytywną Augusta Comte'a można przeciwstawić założeniom epoki romantyzmu.

Trwa wczytywanie danych...

Film dostępny pod adresem </preview/resource/R1IyTR15nC87D>

Film pod tytułem Romantycy a pozytywści.

Polecenie 2

Podaj podobieństwa i różnice między romantyzmem a pozytywizmem.

Polecenie 3

Wyjaśnij, na czym polega niejednoznaczność stanowiska pozytywistów wobec romantyzmu. Podaj konkretne przykłady.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Lewandowska

Przedmiot: Język polski

Temat: „Każda epoka ma swe własne cele” – między romantyzmem a pozytywizmem

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

IV. Samokształcenie.

1) rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

Lektura obowiązkowa

19) Adam Mickiewicz, *Oda do młodości*; wybrane ballady, w tym *Romantyczność*; wybrane sonety z cyklu *Sonety krymskie* oraz inne wiersze; *Konrad Wallenrod*; *Dziady* cz. III;

26) Adam Asnyk, wybór wierszy;

Zakres rozszerzony

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

4) porównuje teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;

- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- poznaje utwory Adama Mickiewicza i Adama Asnyka oraz zawarte w nich idee obu poetów,
- porównuje idee ważne dla romantyzmu i pozytywizmu,
- dokonuje analizy i interpretacji utworów charakterystycznych dla obu epok,
- systematyzuje wiedzę na temat romantyzmu i pozytywizmu.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem e-podręcznika;
- metoda kosza i walizki.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Przygotowanie do zajęć. Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Każda epoka ma swe własne cele” – między romantyzmem

a pozytywizmem”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i wykonanie ćwiczenia nr 1 w sekcji „Mapa myśli”.

Faza wprowadzająca:

1. Wyświetlenie na tablicy tematu i celów zajęć oraz wspólne z uczniami ustalenie kryteriów sukcesu.
2. **Raport z przygotowań.** Nauczyciel za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji, m.in. sprawdza, kto wykonał zadane ćwiczenie. Może wyświetlić odpowiedzi uczniów na tablicy interaktywnej. Prosi wybranego ucznia o uzasadnienie swojego rozwiązania.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika multimedium zawarte w sekcji „Mapa myśli”. Uczniowie odczytują polecenie: 2 i wykonują je w parach. Następnie dzielą się swoimi odpowiedziami na forum klasy.
2. Utrwalanie wiedzy i umiejętności. Nauczyciel dzieli klasę na 4-osobowe grupy. Uczniowie rozwiązują następujące ćwiczenia z sekcji „Mapa myśli”. Grupa, która poprawnie rozwiąże zadania jako pierwsza, wygrywa, a nauczyciel może nagrodzić uczniów ocenami za aktywność.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel zawiesza na tablicy dwa plakaty z narysowanym koszem i walizką. Rozdaje uczniom po dwie karteczki samoprzylepne. Prosi, aby uczniowie zapisali na jednej z nich, przemyślenia, które zabiorą z sobą po zajęciach; na drugiej to, czego nie akceptują. Jedna osoba odczytuje zapisy przy walizce i koszu

Praca domowa:

1. Na podstawie filmu zamieszczonego w e-materiale wyjaśnij, na czym polega niejednoznaczność stanowiska pozytywistów wobec romantyzmu. Podaj konkretne przykłady.

Materiały pomocnicze:

- *Polonista w szkole*, pod red. A. Janus-Sitarz, Kraków 2004.
- Maria Janion, *Gorączka romantyczna*, Warszawa 1975.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Mapa myśli” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.